

MATERIJALNE MOGUĆNOSTI KAO DETERMINANTA FIZIČKE AKTIVNOSTI OSOBA SREDNJEG ŽIVOTNOG DOBA U REPUBLICI SRPSKOJ

Ernest Šabić | student doktorskog studija, Univerzitet Educons, Novi Sad, ernest_sabic@yahoo.de

Mirko Tufegdžija | vanredni profesor, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, mirko.s.tufegdžija@apeiron-edu.eu

Apstrakt: Sa kulturnim i ekonomskim razvojem društva, javljaju se nove i različite potrebe, kao i potrebe za upražnjavanjem sportskih proizvoda. Zdravlje, vitalnost i kvalitetan život su najčešće želje većine ljudi. Cilj rada je identifikacija jednog od bitnih segmenata kvaliteta života, a odnosi se na materijalne prilike kao faktor opredjeljenja za upražnjavanje redovnog fizičkog vježbanja kod osoba srednje životne dobi u Republici Srpskoj. Istraživanje je realizovano u formi neeksperimentalne empirijske studije. Uzorak entiteta istraživanja je sačinjavalo ukupno 1628 ispitanika, subuzorkovanih na osnovu polne pripradnosti (muškarci = 916/56,3%; žene = 712/43,7%). Stratifikacija uzroka je izvršena prema kriterijumu pripadnosti životnoj dobi (srednja životna dob), starosnog obuhvata od 40-65 godina (prema kriterijumu WHO). Da bi se obezbijedila zadovoljavajuća proporcionalnost zastupljenosti teritorije Republike Srpske istraživanjem su bile obuhvaćena četiri regionalne cjeline (Banja Luka - 41,6%), Dobojsko-Bijeljinski region - 26%), Sarajevsko-Zvornički region - 19,7%) i Trebinsko-Fočanski region -12,7%) čime su stvorene pretposavke za uopštavanje rezultata istraživanja za područje Republike Srpske. Rezultati su pokazali da materijalne prilike ispitanika predstavljaju odrednicu opredjeljenja prema fizičkom vježbanju osoba srednje životne dobi u Republici Srpskoj.

Ključne riječi: kvalitet života, materijalne mogućnosti, fizičko vježbanje, pol, srednja životna dob.

JEL klasifikacija: Z20, Z28, Z29.

UVOD

Sport je rastući socijalni i ekonomski fenomen koji uveliko pridonosi strateškim ciljevima solidarnosti i napretka. Međutim, sport se pretežno bavi uslugama, kao i materijalizovanjem sportskih vrijednosti koje stvaraju klubovi i sami učesnici. Sportski marketing je proces dizajniranja i implementacije aktivnosti pri proizvodnji, formiranju cijena, promociji i distribuciji sportskog proizvoda, usmjerenih prije svega na zadovoljenje želja i potreba potrošača, ostvarujući pri tom ciljeve kompanija (Pitts, Stotlar, 2007). Pronalaženje pravih kupaca vrlo je važno jer se rijetko nekom sportu, ekipi ili sportisti događa da je privlačan za sve. Mnogo je sportova privlačno osobama određenog spola, poput sportova u kojima su muškarci dominantni. Ostali razlozi uključuju geografiju (navijanje za domaću ekipu), demografske podatke (povezanost s društvenim klasama) ili važnost interesa (Beech, Chadwick, 2007.). Pojam ekonomija danas podrazumijeva naučnu disciplinu koja proučava kako društva upotrebljavaju svoje resurse da bi proizvela određena dobra i usluge i iste raspodijelila među ljudima. Posmatrano sa ekonomskog stanovišta, kroz zakonitosti procesa proizvodnje, razmjene, raspodjele i potrošnje u strukturalnom i funkcionalnom smislu, sport predstavlja područje plasmana kapitala, njegove relativno brze reprodukcije i oplodnje, prostor biznisa i visokih zarada. Sa kulturnim i ekonomskim razvojem društva, javljaju se nove i različite potrebe, kao i potrebe za upražnjavanjem sportskih proizvoda te se otvara veoma širok ekonomski manevarski prostor za stvaranje profita i njegovu akumulaciju. Sportski menadžment je proces predviđanja, planiranja, organizovanja, rukovođenja, obezbeđenja kadrova i kontrole ljudskih, materijalnih, finansijskih i drugih organizacionih resursa sportske organizacije, radi ostvarenja utvrđenih ciljeva. Sportski menadžment je odgovoran za sve procese u sportskoj organizaciji, prije svega za sportsku stabilnost i pozicioniranost organizacije, sportske i poslovne rezultate (profit), radnu efikasnost, racionalnost troškova i drugo. Istovremeno menadžment predstavlja osnovu i pokretačku snagu razvoja sportske organizacije i sporta uopšte. Sport čine ljudi. U cijelom njegovom okruženju je čovjek, bilo da je on u menadžmentu ili na sportskom igralištu. Čovjek je pokretač svih aktivnosti i niko i ništa drugo izvan te kategorije. Menadžment u sportu najmanje treba da se bavi tehnologijama ili proizvodnim linijama i sličnim kategorijama, a najviše – učesnicima sportske rekreacije. Pojam fizičke aktivnosti može se posmatrati kroz kontekst njenog ispoljavanja u svakodnevnim životnim aktivnostima čovjeka.

Pojedina istraživanja koja su do sada obrađivala različite kontekste zdravog stila života (Booth & Chkravarthy, 2002; Pierro, Mannetti, & Livi, 2003; Sharkey & Gaskill, 2008) prioritarno su apostrofirala potrebu redovnog fizičkog vježbanja,

sa posebnim akcentom na aktivnostima u kojima dominiraju sadržaji aerobnog karaktera (Nešić & Rajić, 2015). To samo potvrđuje već naučno utemeljene stavove o pozitivnom uticaju fizičkih aktivnosti, odnosno o vrijednostima redovnog vježbanja kao neizostavne komponente zdravog načina života (World Health Organization, 2007).

Fizička aktivnost, posebno redovno fizičko vježbanje, kod osoba srednje životne dobi predstavlja značajan faktor koji je povezan sa kvalitetom života. Osobe koje su fizički aktivne osjećaju se životno ispunjenije, a samim tim nalaze se u boljem zdravstvenom stanju. Zbog toga se može govoriti o značaju fizičke aktivnosti za osobe srednje životne dobi kao: (1) faktoru jačanja zdravlja; (2) važnom činiocu rekreacije i aktivnog odmora; (3) osnovnom sredstvu za podizanje radne i obrambene sposobnosti svakog pojedinca (Anastasovski, 2003).

Proučavanje različitih aspekata društvenog funkcionisanja osoba srednje životne dobi veoma je značajno. Ne samo zbog velikog broja odraslih koji se trenutno nalaze u ovoj životnom razdoblju, već i zbog toga što ovaj period obuhvata značajan raspon životnog vijeka pojedinca. Riječ je o razdoblju koje počinje između 35 i 40 godina, te završava između 60 i 65 godina (Lachman, 2004), što jasno ukazuje da se granica za srednju životnu dob relativno teže može jasno odrediti. Jedan od razloga je i taj, što percepcija o srednjoj dobi u društvu varira, odnosno zavisi od različitih kriterijuma posmatranja (fizičkog izgleda osobe, reproduktivnosti, društvenog statusa, radne anagažovanosti i produktivnosti, bio-fizioloških parametara, itd.) (Schaie & Willis, 2001).

Mada se u Republici Srpskoj pokušava “uhvatiti korak” sa razvijenim zemljama u okruženju, demografski podaci pokazuju da je zdravstveni aspekt kvalitete života u na veoma niskom nivou. Deficit fizičke aktivnosti stanovništva označen je kao jedan od riziko faktora koji utiču na zdravlje cijele populacije, a posebno osoba srednje životne dobi.

Istraživanje je imalo za cilj identifikaciju jednog od bitnih segmenata kvaliteta života, a odnosi se na materijalne prilike kao faktor opredjeljenja za upražnjavanje redovnog fizičkog vježbanja kod osoba srednje životne dobi u Republici Srpskoj.

METOD

Istraživanje je imalo karakter transverzalne neeksperimentalne empirijske studije. Uzorak entiteta istraživanja je sačinjavalo ukupno 1628 ispitanika, subuzorkova-

nih na osnovu polne pripradnosti (muškarci = 916/56,3%; žene = 712/43,7%). Stratifikacija uzroka je izvršena prema kriterijumu pripadnosti životnoj dobi (srednja životna dob), starosnog obuhvata od 40-65 godina (prema kriterijumu WHO; UN: WHO, 1982). Da bi se obezbijedila zadovoljavajuća proporcionalnost zastupljenosti teritorije Republike Srpske istraživanjem su bile obuhvaćene četiri regionalne cjeline (Banja Luka - 41,6%), Dobojsko-Bijeljinski region - 26%), Sarajevsko-Zvornički region - 19,7%) i Trebinsko-Fočanski region - 12,7%) čime su stvorene pretposavke za uopštavanje rezultata istraživanja za područje Republike Srpske.

Istraživanje je bilo anketnog tipa, gdje je kao osnovni instrument korišten upitnik, posebno kreiran za potrebe ove studije, a varijable istraživanja su bile: materijalne prilike u kojima ispitanici žive, stavovi o ukupnim materijalnim/finansijskim prihodima i redovno fizičko vježbanje (upražnjavanje sportsko-rekreativnih sadržaja najmanje tri puta nedjeljno)

Za selekciju i obradu empirijske građe primjenjene su slijedeće statističke procedure: deskriptivne - distribucija frekvencija) i komparativne – a) diskriminativne, kontingencijska analiza - X^2 - test, budući da među empirijskom građom dominiraju varijable uređene kao nominalne skale, a primjenom kros-tabulacije dobijeni podaci su sređeni i prikazani u vidu tabele kontigencije dimenzija; b) faktorska analiza, koju je omogućila priroda jednog broja varijabli definisanih i uređenih u vidu ordinalnih skala. Sva statistička zaključivanja sprovedena su na nivou značajnosti od 0,05 (*Sig.* < ,05).

REZULTATI I DISKUSIJA

Obuhvat i usmjerenost istraživanja uslovio je potrebu detekcije određenih karakteristika uzorka vezanih za specifičnosti njihove fizičke aktivnosti, prije svega sa pozicije identifikacije fizičkih aktivnosti koje se mogu smatrati redovnim fizičkim vježbanjem i u širem smislu učesćem u sportsko-rekreativnim aktivnostima.

Materijalne prilike u kojima ispitanici žive su bile indikator ovog istraživanja. Na osnovu iskaza koji su imali karakter samoprocjene vidi se da većina osoba srednje životne dobi obuhvaćene istraživanjem smatra da živi prosječno (60,3%), odnosno u skladu sa svojim opštim životnim i radnim okruženjem (BiH/RS). Interesantan je podatak da gotovo trećina ispitanika smatra da živi iznad prosjeka koji je uobičajen za područje Republike Srpske (29,3%). Oko 10% ispitanika se izjasnilo da su im materijalne prilike u kojima žive ispod prosjeka (Tabela 1).

Tabela 1: Distribucije frekvencija za ukupan uzorak (materijalne prilike)

MATERIJALNE PRILIKE	f	%
iznad prosjeka	477	29.3
prosječno	982	60.3
ispod prosjeka	169	10.4
Σ	1628	100.0

Izvor: autor

Za prethodni indikator značajno je dodati da su ispitanici iznijeli svoje stavove o ukupnim materijalnim/finansijskim prihodima koje ostvaruju tokom mjeseca. Uočava se da je kod većine ispitanika (74,2%) mjesečni prihod ispod 1000 KM, dok je manji procenat njih (25,8%) izjavio da prihoduje više od 1000 KM mjesečno (Tabela 2), što je i u skladu sa prethodnom analizom, obzirom da se mjesečni prihod veći od 1000 KM u Republici Srpskoj smatra veoma dobrim, odnosno znatno iznad entitetskog prosjeka.

Tabela 2: Distribucije frekvencija za ukupan uzorak (mjesečni prihodi)

MJESEČNI PRIHOD	f	%
manje od 1000 KM	1208	74.2
više od 1000KM	420	25.8
Σ	1628	100.0

Izvor: autor

Materijalne prilike u kojima žive ispitanici su vršili u obliku samoprocjene. Najveći broj se izjasnio da, u materijalnom pogledu, živi prosječno (57,8%), dok jedna trećina smatra da živi iznad entitetskog prosjeka (32,9%). Manje od 10% ispitanika u ovom subuzorku smatra da su mu materijalne prilike ispod prosjeka (Tabela 3). U ovom kontekstu svoje mjesečne prihode koji se odnose na iznos manji od 1000 KM iskazuje većina ispitanika (68,8%), dok kod jedne trećine ovaj novčani ponder prelazi 1000 KM mjesečno (31,2%) (Tabela 4).

Tabela 3: Distribucije frekvencija za subuzorak "rekreativci" (materijalne prilike)

MATERIJALNE PRILIKE	f	%
iznad prosjeka	220	32.9
prosječno	387	57.8
ispod prosjeka	62	9.3
Σ	669	100.0

Izvor: autor

Tabela 4: Distribucije frekvencija za subuzorak "rekreativci" (mjesečna primanja)

MATERIJALNE PRILIKE	f	%
manje od 1000KM	460	68.8
više od 1000KM	209	31.2
Σ	669	100.0

Izvor: autor

Uvidom u distribucije odgovora ispitanika na indikator redovnog fizičkog vježbanja (upražnjavanje sportsko-rekreativnih sadržaja najmanje tri puta nedjeljno) uočava se da većina nije fizički aktivna (58,9%), što se potvrđuje i statistički značajnom razlikom ($Sig. = 0.000$). Kada se uzme u obzir procenat osoba koje su se izjasnile da učestvuju u nekom obliku sportsko-rekreativnog vježbanja (41,1%) (Tabela 5) može se smatrati da ovakav rezultat odgovara uočenim tendencijama koje egzistiraju na području Republike Srpske, koje govore o nezadovoljavajućim materijalnim prilikama za učestvovanje u redovnim oblicima sportsko-rekreativnih aktivnosti (Republički zavod za statistiku, 2017). Kada se analiziraju rezultati u odnosu na materijalne prilike, uočljivo je da među fizički aktivnim osobama najviše onih koji imaju prosječne materijalne prilike 23,8%, iznad prosjeka 13,5% i ispod prosjeka 3,8%. Što se tiče mjesečnih prihoda rezultati pokazuju da 12,8% ispitanika imaju primanja veća od 1000 KM, dok 28,3% njih ima manja primanja od 1000 KM. Uticaj na pojavljivanje statističke značajnosti se reflektuje kod nevjebača, gdje 36,5% imaju prosječne materijalne prilike, 15,8% ima iznad prosjeka, a 6,6% ispod prosjeka. Dominiraju ispitanici koji imaju manja primanja od 1000 KM, dok 13% njih ima primanja iznad 1000 KM. (Tabela 5 i 6).

Tabela 5: Rezultati kontingencijske analize (materijalne prilike)

Materijalne prilike	Bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima		Σ
	vježbači	nevježbači	
Iznad prosjeka	220	257	477
	13.5%	15.8%	29.3%
Prosječno	387	595	982
	23.8%	36.5%	60.3%
Ispod prosjeka	62	107	169
	3.8%	6.6%	10.4%
Σ	669	959	1628
	41.1%	58.9%	100.0%

$\chi^2 = 7.458$ Sig. = 0.024

Izvor: autor

Tabela 6: Rezultati kontingencijske analize (mjesečni prihodi)

Mjesečni prihodi	Bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima		Σ
	vježbači	nevježbači	
Manje od 1000 KM	460	748	1208
	28.3%	45.9%	74.2%
Više od 1000 KM	209	211	420
	12.8%	13.0%	25.8%
Σ	669	959	1628
	41.1%	58.9%	100.0%

$\chi^2 = 17.092$ Sig. = 0.000

Izvor: autor

Na osnovu iskaza koji su imali karakter samoprocjene vidi se da većina osoba srednje životne dobi obuhvaćene istraživanjem smatra da živi prosječno, odnosno u skladu sa svojim opštim životnim i radnim okruženjem (BiH/RS). Interesantan je podatak da gotovo trećina ispitanika smatra da živi iznad prosjeka, koji je uobičajen za područje Republike Srpske, dok se znatno veći broj ispitanika izjasnio da su im materijalne prilike u kojima žive ispod prosjeka. Značajno je dodati da su ispitanici iznijeli svoje stavove o ukupnim materijalnim/finansijskim prihodima koje ostvaruju tokom mjeseca. Uočava se da je kod većine ispitanika mjesečni prihod ispod 1000 KM, dok je manji procenat njih izjavio da prihoduje više od

1000 KM mjesečno. Mjesečni prihod veći od 1000 KM u Republici Srpskoj smatra se veoma dobrim, odnosno znatno iznad entitetskog prosjeka. To se mora prihvatiti sa određenom rezervom i posmatrati u kontekstu šire društvene zajednice, gdje je uočljivo da su ljudi generalno zadovoljni, ukoliko imaju „bilo kakvo stalno zaposlenje“. Ipak, ako imamo na umu iznos mjesečne potrošačke korpe za četveročlanu porodicu u visini od 1 850 KM, možemo zaključiti da li ljudima ostaje novca za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima (prema podacima Saveza sindikata Republike Srpske, (Savez sindikata Republike Srpske, 2017)).

Proučavanje motivacije učesnika u sportskoj rekreaciji podrazumijeva sagledavanje niza aspekata koji su bitni za njihovo opredjeljenje prema određenim rekreativnim programima, aktivnostima, sadržajima, itd. Drugim riječima, motivacione determinante se mogu posmatrati kao interes za specifično individualno angažovanje u slobodnom vremenu. Dakle, činioци koji organizuju, usmjeravaju i određuju trajanje njihove rekreativne aktivnosti, bilo da se upražnjavaju samostalno ili u okviru rekreativnih organizacija (Nešić & Rajić, 2015). I u našem istraživanju se jedan od bitnih indikatora odnosio na razloge koji mogu biti opredjeljujući za aktivno uključivanje u fizičke aktivnosti rekreativnog karaktera. Ovaj istraživački prostor detektovan je primjenom skale motivacije za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima čiji konstrukt čini osam ajtema koji se odnose na kontekst motiva o učešću u SRA, u obliku petostepene Likertoveskale kojima je (utvrđivanjem skalarnih prosjeka) procjenjivan intenzitet preferencije motiva (upitnik primjenjen u istraživanju: Perić i sar. 2016). Rezultati pokazuju da se karakteristike subuzorka uglavnom reflektuju na intenzitet skale motivacije, ali ne i na njen smijer. Za ispitanike iz subuzorka „vježbači“ ovo pitanje je imalo kontekst aktuelnih razloga (motiva) za upražnjavanje sportsko – rekreativnih aktivnosti, dok je za dio subuzorka nominovan kao „nevježbači“ ovaj indikator tretiran u kontekstu mogućih razloga (motiva), koji bi bili pokretači za eventualno uključivanje u procese redovnog rekreativnog vježbanja. Jasno se uočava da se karakteristike subuzorka reflektuju i na intenzitet motivacije. Mada se skalarni prosjeci oba subuzorka nalaze u skalnoj orijentaciji koja karakteriše pozitivan smjer (pozitivna motivacija), intenzitet motivacije je znatno izraženiji kod ispitanika koji su već uključeni u redovno bavljenje SRA (4,09). Distribucija pojedinačnih motiva u okviru skale ukazuje na tendenciju njihovog hijerarhijskog ispoljavanja (shodno utvrđenim skalarnim prosjecima). Uočava se da je kod „vježbača“ najdominantnije izražen motiv za očuvanjem zdravlja (4,87), a zatim slijede motivi sa vrlo visokim intenzitetom ispoljavanja - raspoloženja (4,68), druženja (4,60), zabave i razonode (5,59), i td. Kod „nevježbača“ je to motiv raspoloženja (4,48). Kod oba subuzorka su, međutim, podjednako najmanje izražena dva mo-

tiva - postignuće i samodokazivanje (Tabela 7), što govori o tome da se kod osoba srednje životne dobi razlozi za upražnjavanje sportsko – rekreativnih aktivnosti, odnosno redovne fizičke aktivnosti, nalaze prije svega u motivima socijalne interakcije i očuvanja zdravlja. Postignuće u vidu sportskog rezultata, dokazivanja u socijalnoj sredini ili „modnog trenda“ (zato što se to populariše u medijima) nisu pokretači za ove aktivnosti, što potvrđuju i druga slična istraživanja (Nešić & Rajić, 2015; Maltby & Day, 2001; Ryan, Williams, Patrick, & Deci, 2009).

Tabela 7: Razlozi koji bi bili opredjeljujući za uključivanje u sportsko – rekreativne aktivnosti

Vježbači			Nevježbači	
Motiv	Sv	Rang	Motiv	Sv
Zdravlje	4.87	1	Raspoloženje	4.48
Raspoloženje	4.68	2	Zdravlje	4.43
Druženje	4.60	3	Redukcija tjelesne težine	3.90
Zabava i razonoda	4.59	4	Zabava i razonoda	3.70
Opuštanje	4.59	5	Druženje	3.64
Redukcija tjelesne težine	4.57	6	Opuštanje	3.45
Postignuće	3.08	7	Postignuće	2.21
Samodokazivanje (biti u trendu)	1.76	8	Samodokazivanje (biti u trendu)	1.79
Ukupna Sv:	4.09		Ukupna Sv:	3.45

Izvor: autor

Deskriptivni pokazatelji rezultata u prostoru motiva za bavljenje fizičkim vježbanjem, stvorili su pretpostavke za detekciju ovog prostora kroz identifikaciju i njegove latentne strukture. Odnosno, da se definišu potencijalni faktori motivacije za fizičkim vježbanjem koji karakterišu populaciju obuhvaćenu ovim istraživanjem. Kako se radi o podacima koji su složeni i prikazani u obliku ordinalnih skala, kao opravdana statistička procedura bila je primjenjena faktorska analiza. Njen zadatak je bio da utvrdi validnost primjenjene skale, kao i da identifikuje faktore motivacije.

Metrika ove skale ocjenjena je primjenom dva postupka: (1) provjerom njene unutrašnje saglasnosti (*Scale Reliability Analysis* koja je zasnovana na *Cronbach's Alpha* koeficijentu) i (2) faktorske analize (*Principal Components Analysis*) sa oblimin metodom rotacije (*Direct Oblimin*). Takođe i u cilju identifikacije latentne strukture motivacije primjenjena je faktorska analiza (analiza glavnih komponentisa metodom kose rotacije- *Direct Oblimin*).Sva statistička zaključivanja sprovedena su na nivou značajnosti od 0,05 (*Sig. < ,05*).

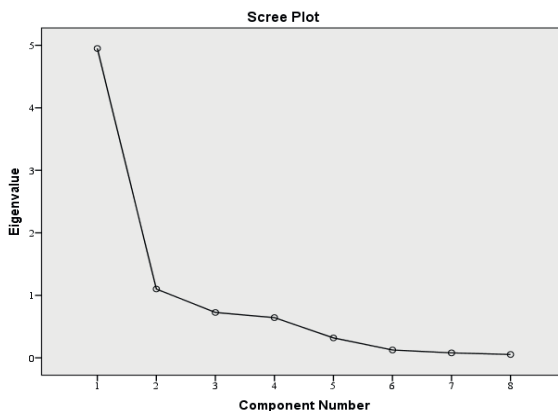
Dobijeni rezultati analize metrike primjenjene skale ukazuju da ona ima dobru unutrašnju saglasnost, na šta ukazuje Kronbahov alfa koeficijent (*Cronbach's Alpha* = 0,914) koji je značajno veći od preporučene teorijske vrijednosti 0,7 (DeVellis, 2003). Svih osam ajtema imalo je visoku unutrašnju saglasnost, što skali daje dobre metrijske karakteristike i obezbjeđuje korektnu interpretabilnost dobijenih podataka (Tabela 7).

U cilju procjene validnosti skale svih 8 ajtema podvrgnuto je analizi glavnih komponenti (PCA). Prije sprovođenja PCA, bila je ocijenjena prikladnost podataka za faktorsku analizu. Uvidom u korelacionu matricu evidentirano je mnogo koeficijentata vrijednosti jednakih ili većih od 0,3. Prema Kajzer-Majer-Olkinovom kriterijumu neophodna preporučena vrijednost od 0,6 (Kaiser, 1970; Kaiser, 1974) je u ovom slučaju bila premašena na statistički zadovoljavajućem nivou (0,749). Takođe je i Bartletov test sferičnosti (Bartlett, 1954) dostigao statističku značajnost (*Sig.*=0,000), što sve ukazuje na faktorabilnost korelacione matrice.

Analiza glavnih komponenti dobijenih nakon *Oblimin* rotacije, otkrila je prisustvo dvije komponente sa karakterističnim vrijednostima preko jedan, koje objašnjavaju 61,87% i 13,76% varijanse. Međutim, dobijeni dijagram preloma (*Scree plot*) pokazao je postojanje jasne tačke preloma već iza prve komponente (Slika 1).

Na osnovu Kattelovog kriterijuma (Kattel, 1966) zadržana je samo jedna komponenta. To su podržali i rezultati paralelne analize sa jednom komponentom, čije karakteristične vrijednosti premašuju odgovarajuće vrijednosti praga dobijene pomoću jednako velike matrice slučajnih brojeva (8 varijabli x 1268 ispitanika). Ovakvo jednofaktorsko rješenje (*single component*) objasnilo je sasvim prihvatljiv dio ukupne varijanse (61,87%), što je u skladu i sa preporučenim procedurama tumačenja rezultata faktorske analize (Pallant, 2009).

Slika 1: Tačka preloma (Scree Plot) skale motivacije

Izvor: autor

Tabela 8: Deskriptivni pokazatelji skale motivacije

RB	Ajtemi skale	Sv	Matrica strukture	Komunaliteti
1	Zabava i razonoda	4.07	.930	.864
2	Druženje	4.03	.911	.830
3	Opuštanje	3.92	.907	.823
4	Zdravlje	4.61	.871	.759
5	Redukcija tjelesne težine	4.17	.845	.715
6	Raspoloženje	4.57	.677	.458
7	Postignuće	2.56	.574	.329
8	Stil života	1.78	.414	.172

KMO Measure of Sampling Adequacy = 0.749
 Bartlett's Test of Sphericity = 12537.241Sig.= 0.000

Izvor: autor

Svih 8 varijabli dalo je odgovarajuću faktorsku težinu jedinoj ekstrahovanoj komponenti (Tabela 8), čime je utvrđeno da primjenjena skala za identifikaciju motiva za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima ima dobru validnost, te da se može tretirati kao jedinstvena multiajtemska skala za procjenu motivacije za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima osoba srednje životne dobi. Na osnovu ovakvih rezultata može se govoriti o postojanju **generalnog faktora motivacije** za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima kod ispitanika srednje životne dobi. Mada se radi o jednofaktorskom rješenju, u njemu dominiraju

ajtemi koji se mogu posmatrati kao motivi socijalne interakcije (zabava i razonoda, druženje, opuštanje), odnosno u hijerarhiji ispoljavanja u okviru faktora zauzimaju prva tri mjesta. Na samom začelju su motivi povezani sa postignućem i samodokazivanjem (aktuelni društveni trend). Dakle, može se zaključiti da osobe srednje životne dobi kroz eventualno uključivanje u neke od sadržaja sportske rekreacije prvenstveno nastoje da zadovolje potrebe *za socijalnim kontaktima*, pa tek onda moguće je da "traže" načine da unaprijede neke aspekte zdravlja (npr. redukcija tjelesne težine, i slično). Najmanje su podstaknuti ispunjavanjem nekog modnog trenda ili sportskog postignuća. Ovakve nalaze potvrđuju i druga slična istraživanja (Maltby & Day, 2001; Ryan, Williams, Patrick, & Deci, 2009; Nešić & Rajić, 2015). U kontekstu našeg istraživanja, može se zaključiti da materijalne prilike ne predstavljaju značajnu odrednicu za opredjeljenje prema fizičkom vježbanju osoba srednje životne dobi u Republici Srpskoj.

Rezultate i ovog istraživanja bi trebalo posmatrati u kontekstu fizičke (ne)aktivnosti osoba srednje životne dobi koje žive u vremenu visoko razvijenih informacionih tehnologija (koje u mnogome olakšavaju život, uz istovremene zahtjeve za radikalnim mjenjanjem životnih navika, u čemu se ovaj dio populacije još uvijek teško navikava), brzih i radikalnoih promjena radnog i društvenog okruženja (koje nemilosrdno mijenjaju dosadašnji način života i rada ove populacije stanovništva), kao i opštih tendencija u načinu života (sedentarnost, smanjeno kretanje, nepravilna ishrana, nedostatak fizičke aktivnosti, i sl.). Sve to dovodi do opšte otuđenosti ljudi, a posebno osoba srednje životne dobi koje su još uvijek radno aktivni dio populacije i „jure“ za obezbjeđivanjem porodične egzistencije (u sve neizvjesnijem ekomonsko-političkom tranzicionom okruženju), zapostavljajući pri tome sopstveno zdravlje. Posebno u dijelu navika koje su povezane sa fizičkim aktivnostima i vježbanjem. Korespodentnost ovakvih tendencija na području Republike Srpske svakako da se mogu tražiti i u jednom broju dosadašnjih istraživanja (Schneider & Becker, 2005; Siostrom & drugi, 2006; Ali & Lindstrom, 2006; Lučev & Tadinac, 2008; Jurakić & Heimer, 2012).

ZAKLJUČAK

U savremenom društvu profesionalni sport postao je široko područje društvenog života i oblast koja prožima sve strukture savremenog društva (ekonomsku, političku, pravnu, kulturnu) pri čemu se ovaj rad posebno osvrnuo na njegovu ekonomsku dimenziju odnosno materijalne prilike. Aktuelni stav svjetske naučne i stručne javnosti, posebno Svjetske zdravstvene organizacije, jasno determiniše pojavu o izraženim tendencijama da su kod osoba srednje životne dobi, a poseb-

no žena, prisutne navike u kojima nisu dovoljno zastupljene odgovarajuće fizičke aktivnosti. Ova tendencija je uočljiva u gotovo svim razvijenim sredinama, gdje ne postoje veće materijalne ili kulturološke barijere, posebno kada je riječ o redovnom upražnjavanju kvalitetnih rekreativnih programa i sadržaja. Zbog toga je u propagiranju zdravog načina života i fizičkih aktivnosti kao njegovog integralnog dijela neophodna šira društvena inicijativa i naučno fundirana istraživanja. Kao jedan od načina motivisanja ovog dijela populacije i na području Republike Srpske. Republika Srpska ima razloga da brine o sportsko-rekreativnim aktivnostima građana, jer ekonomska moć društva zasniva se na radnoj sposobnosti aktivnog zaposlenog stanovništva. Državne i lokalne vlasti nisu dovoljno uključene u problematiku razvoja sportsko-rekreativnih aktivnosti, stoga se tome moraju više posvetiti. Od njihovih odluka, zakona, propisa, urbanističkih rješenja, informisanja, zavisi obezbjeđivanje neophodnih materijalnih sredstava koje omogućavaju da određena sredina bude korak bliže realizaciji i održavanju društvene i sportske infrastrukture koja doprinosi mogućnostima, sklonostima i navikama karakterističnim za aktivni način života. Materijalne prilike u kojima ispitanici žive bile su indikator ovog istraživanja. Na osnovu iskaza, koji su imali karakter samoprocjene, vidi se da većina osoba srednje životne dobi obuhvaćene istraživanjem smatra da živi prosječno, odnosno u skladu sa svojim opštim životnim i radnim okruženjem (BiH/RS). Interesantan je podatak da gotovo trećina ispitanika smatra da živi iznad prosjeka, koji je uobičajen za područje Republike Srpske, dok se znatno veći broj ispitanika izjasnio da su im materijalne prilike u kojima žive ispod prosjeka. Značajno je dodati da su ispitanici iznijeli svoje stavove o ukupnim materijalnim/finansijskim prihodima koje ostvaruju tokom mjeseca. Uočava se da je kod većine ispitanika mjesečni prihod ispod 1000 KM, dok je manji procenat njih izjavio da prihoduje više od 1000 KM mjesečno. Mjesečni prihod veći od 1000 KM u Republici Srpskoj smatra se veoma dobrim, odnosno znatno iznad entitetskog prosjeka. To se mora prihvatiti sa određenom rezervom i posmatrati u kontekstu šire društvene zajednice, gdje je uočljivo da su ljudi generalno zadovoljni, ukoliko imaju „bilo kakvo stalno zaposlenje“. Ipak, ako imamo na umu iznos mjesečne potrošačke korpe za četveročlanu porodicu u visini od 1850 KM, možemo zaključiti da li ljudima ostaje novca za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima (prema podacima Saveza sindikata Republike Srpske) (Savez sindikata Republike Srpske, 2017).

Rezultati ove studije su pokazali prisutnu tendenciju, kod dijela populacije stanovništva Republike Srpske srednje životne dobi, da bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima (redovnim fizičkim vježbanjem) nije u dovoljnoj mjeri zastupljeno. To znači da se materijalne prilike kao odrednica ne mogu smatrati zna-

čajnim činiocem opredjeljenja prema fizičkom vježbanju. Takođe se, i u pogledu razloga za bavljenje sportsko-rekreativnim aktivnostima nije pronašla značajna razlika zasnovana na materijalnim prilikama.

LITERATURA

- Ali, S., & Lindstrom, M. (2006). Psychosocial work conditions, unemployment, and leisure-time physical activity: A population-based study. *Scandinavian journal of public health*, 34(2), 209-216.
- Anastasovski, I. (2003). *Sportski način na življenje*. Kumanovo: Grafoprint.
- Beech, J., Chadwick, S. (2007) *The marketing od sport*, Edinburgh, Essex, England, Pearson Education Limited.
- Bartlett, M. S. (1954). A note on the multiplying factors for various chi square approximations. *Journal of the Royal Statistical Society*, 16(B), 296-298.
- Booth, F., & Chkravarthy, M. (2002). Cost and consequences of sedentary living: New battleground for an old enemy. *President's Council on Physical Fitness and Sport Research Digest*, 3rd ser. no. 16.
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: Theory and applications*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Jurakić, D., & Heimer, S. (2012). Prevalencija nedovoljne tjelesne aktivnosti u Hrvatskoj i u svijetu: pregled istraživanja. *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, 63(3), 3-12.
- Kaiser, H. (1970). A second generation Little Jify. *Psychometrika*, 35, 401-415.
- Kaiser, H. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39, 31-36.
- Kattel, R. (1966). The scree test for the number of factors. *Multivariate Behavioral Research*, 1(2), 245-276.
- Lachman, M. E. (2004). Development in midlife. *Annual Review of Psychology*, 55, 305-331.
- Lučev, I., & Tadinac, M. (2008). Kvaliteta života u Hrvatskoj – povezanost subjektivnih i objektivnih indikatora, te temperamenta i demografskih varijabli s osvrtnom na manjinski status. *Migracijske i etničke teme*, 24(1-2), 67-89.
- Maltby, J., & Day, L. (2001). The relationship between exercise motives and psychological wellbeing. *The Journal of Psychology*, 135(6), 651-660.
- Naidoo, P., Ramseook-Munhurrin, P., Seebaluck, N., & Janvier, S. (2015). Investigating the motivation of baby boomers for adventure tourism. *Social and Behavioral Sciences*, 175, 244-251.
- Nešić, M., & Rajić, D. (2015). Motivacioni aspekti učešća u sportsko-rekreativnom programu pešačenja žena srednje dobi. In I. Gajić (Ed.), *Međunarodna naučna konferencija „Sport, zdravlje, životna sredina“*, Zbornik radova (pp. 36-42). Beograd: Fakultet za sport.
- Nićin, Đ. (2009). *Antropomotorika - teorija*. Beograd: Fakultet za menadžment u sportu.
- Pallant, J. (2009). *SPSS priručnik za preživljavanje*. Beograd: Mikro knjiga.
- Perić, D., Nešić, M., Romanov, R., Marković, J., Mišković, I., Jezdimirović, T., & Stupar, D. (2016).

- Participant's Quality Perception and Motives for Attending Marathon Events in Natural Areas. *International Journal of Sport Management, Recreation i Tourism*, 23, 1-21.
- Pierro, A., Mannetti, L., & Livi, S. (2003). Self-identity and the theory of planned behavior in the prediction of health behavior and leisure activity. *Self & Identity*, 2, 47-60.
- Pitts, B.G., Stolar, D.K. (2007). *Fundamentals of sport Marketing, Fitness Information Tehnology, USA*.
- Republički zavod za statistiku. (2017). *Žene i muškarci u Republici Srpskoj*. Banja Luka: Republički zavod za statistiku.
- Ryan, R. M., Williams, G. C., Patrick, H., & Deci, E. L. (2009). Self-determination theory and physical activity: the dynamics of motivation in development and wellness. *Hellenic Journal of Psychology*, 6, 107-124.
- Schaie, K. W., & Willis, S. L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Schneider, S., & Becker, S. (2005). Prevalence of physical activity among the working population and correlation with work-related factors: results from the first German National Health Survey. *Journal of Occupational Health*, 47(5), 414-423.
- Sharkey, B., & Gaskill, S. (2008). *Vježbanje i zdravlje*. Beograd: Data Status.
- Sioström, M., & drugi. (2006). Health enhancing physical activity across European Union countries: the Eurobarometer study. *Journal of Public Health*, 14(1), 1-10.
- World Health Organisation. (1982). *Provisional guidelines standard international age classification*. New York: United Nations.
- World Health Organization. (2007). *Physical Inactivity: A Global Public Health Problem*. New York: United Nations.

MATERIAL OPPORTUNITIES AS A DETERMINANT OF PHYSICAL ACTIVITY OF MIDDLE-AGED PERSONS IN REPUBLIC OF SRPSKA

Ernest Šabić

Doctoral student, University Educons, Novi Sad, ernest_sabic@yahoo.de

Mirko Tufegdžija

Associate Professor, Pan-European University Apeiron, Banja Luka, RS/BiH, mirko.s.tufegdžija@apeiron-edu.eu

Abstract: *With the cultural and economic development of the society, new and different needs are emerging as well as the need for sporting goods. Sport is mainly concerned with services, as well as the materialization of sports values created by clubs and participants themselves.*

Health, vitality and quality of life are the most common desire of most people. With the cultural and economic development of the society, new and different needs are emerging as well as the need for the use of sports products and a very wide economic maneuvering space is created to create profits and accumulation. Sports management is a process of forecasting, planning, organizing, managing, providing personnel and controlling human, material, financial and other organizational resources of a sport organization to achieve the aims set. The aim of the paper is to identify one of the essential segments of quality of life, as a factor of commitment to the exercise of regular physical exercise in middle-aged persons in Republic of Srpska. The research was realized in the form of a non-experimental empirical study. The sample of the entities of the survey consisted of 1628 subjects, subordinated to their gender affiliation (men = 916 / 56.3%, women = 712 / 43.7%). The stratification of the cause was carried out according to age-related criteria (mean age), age range 40-65 years (according to WHO criteria). In order to ensure a satisfactory proportionality Republic of Srpska's territory, four regional units (Banja Luka - 41.6%), Doboj-Bjeljina region (26%), Sarajevo-Zvornik region (19.7%) and Trebinje-Fokanski region -12.7%), which resulted in the creation of references for the survey results for Republic of Srpska. The results showed that the material circumstances of the respondents represent the determinant of the commitment to physical exercise of middle-aged persons in Republic of Srpska. The Republic of Srpska has reason to take care of the sports and recreational activities of citizens, because the economic power of the society is based on the working ability of an active population. State and local authorities are not sufficiently involved in the issue of sport-recreational activities, so they have to be more dedicated to it. From their decisions, laws, regulations, urban solutions, information, depend on the provision of the necessary material resources that enable the particular environment to be closer to the realization and maintenance of social and sports infrastructure that contributes to the opportunities, inclinations and habits characteristic of an active lifestyle.

Keywords: *quality of life, material opportunities, physical exercise, gender, middle age.*

JEL classification: Z20, Z28, Z29.

